

UDK/UDC: 75.071 Klović, J.

Slavko Matejčić, Crikvenica, dipl. ekonomist,
šef računovodstva u *Milman* d.o.o. Crikvenica,
amaterski se bavi istraživanjem života J. J. Klovića

JURAJ JULIJE KLOVIĆ U FRANCUSKOJ

Sažetak

Autor istražuje novi podatak prema kojem je Juraj Julije Klović jedno kratko vrijeme boravio u Francuskoj. Tragom te informacije i ostalih dokumenata i literature, autor je pokušao procijeniti vrijeme odlaska u Francusku i povratka u Italiju velikoga sitnoslikara. Prema svim naznakama koje proizlaze iz poznatih činjenica, ocijenio je da je najvjerojatnije razdoblje kada je Klović boravio u Francuskoj bilo između rujna 1552. i travnja 1553. godine. Osim toga, u članku se spominje i slika sv. Uršule, koju je naslikao Klović i koja je poslana u Prag kao poklon. Uz to spomenut je i Klovićev učenik, koji bi u Pragu trebao prepoznati sliku i posvjedočiti o njezinoj vrijednosti. Prema autoru, taj Klovićev učenik koji u pismu nije identificiran, trebao bi biti Bartholomeus Spranger. U pismu ima još nepoznanica, koje zahtijevaju dalja istraživanja koja trebaju više rasvijetliti boravak Jurja Julija Klovića u Francuskoj.

Ključne riječi

Juraj Julije Klović, Gio Francesco Peranda, Ivan Golub, minijatura

Nakon izlaska iz tiska Klovićeva zbornika,¹ koji je objavljen povodom 500. obljetnice rođenja velikog minijaturista, prijatelja renesansnih velikana, miljenika vladara i papa, određeni krug znanstvenika i amatera nastavio je s istraživanjem njegova djela i životnog puta. Među te znanstvenike možemo

---

¹ Grupa autora, (2001), Klovićev zbornik, HAZU-Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

uvrstiti i Ivana Goluba, profesora emeritusa zagrebačkog Bogoslovnog fakulteta, Elenu Calvillo, profesoricu povijesti umjetnosti na Sveučilištu u Richmondu (SAD), Christinu Riebsell, voditeljicu fototeke u biblioteci Herziana u Rimu te Ivana Barbarića, profesora u mirovini. To su značajniji autori od kojih neki već više desetljeća *prijateljuju s Klovićem*.

Jedan je od posljednjih objavljenih radova članak prof. dr. Ivana Goluba *Pismo Gio Francesca Perande iz Rima 30. svibnja 1592. patrijarhui Kamilu Caetaniju, apostolskom nunciju u Pragu o Juliju Kloviću*, objavljen u Zborniku II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti u Zagrebu 2007. godine. Sâm članak, osim pisma Gio Francesca Perande te tumačenja sadržaja pisma, opisuje pomno način na koji je autor, istražujući u raznim rimskim arhivima, došao do rezultata. Spominje i sve glavne sudionike koji su mu pomogli oko odgonetanja pojedinih nepoznanica i spornih momenata koji se provlače kroz tekst pisma ili oko tumačenja imena i povijesnih zbivanja.

Ovaj članak ima za cilj dati neke moguće teze glede vremena, mjesta i povijesnih osoba vezanih za boravak Jurja Julija Klovića u Francuskoj, koji do sada nije bio dokumentiran. Polazište za ovaj članak podatak je naveden u Benezitovu Leksikonu, a putokaz nam je dao prof. Golub.

Osnovna pitanja koja proizlaze iz samog pisma i članka prof. Goluba su:

1. Kada je Klović boravio u Francuskoj?
2. Kada je naslikao sliku sv. Uršule vezane za njegovo ozdravljenje?
3. Tko je bio Klovićev učenik koji je sliku sv. Uršule mogao prepoznati u Pragu?

Premda ima još dodatnih pitanja koja će se javiti u razradi ovih osnovnih nepoznanica, za sada ću se zadržati na ovima.

Da bi se lakše uveli u predmet i upoznali osobe s njim povezane, najbolje je citirati dio sadržaja pisma koje preporučava prof Golub:

Giovanni Francesco Peranda, tajnik obitelji Caetani, šalje iz Rima 30. svibnja 1592. svoje pismo aleksandrijskom patrijarhi Kamilu Caetaniju, nunciju na carskom njemačkom dvoru u Pragu, nekoć svom svom učeniku i prijatelju. S pismom šalje i sliku, koju ga je Kamilo Caetani zatražio kako bi ju poklonio prilikom oproštajne audijencije njemačkom caru Rudolfu II., ljubitelju i skupljaču slika.(...) Slika izgleda kao portret, a ipak nije portret, već je portret viđenja don Julija Klovića. O tom je viđenju slikar Klović običavao pripovijedati zgodu. Kad se naime nalazio u Francuskoj pogođen povratnom groznicom, preporučio se je sv. Uršuli u navečerje njezine svetkovine i kad se je približavao vrhunac vrućice, zaspao je i vidio u snu sv. Uršulu djevicu, koja mu je rekla da ga je po njezinu zagovoru Gospodin Bog ozdravio i od toga časa bio je zdrav. I na slici, koju Peranda šalje Caetaniju,

nalazi se Klovićevom rukom naslikan lik svete koju je autor vidio u snu. Peranda u pismu dalje veli da mu je do u pojedinosti to pripovijedao Klović koji mu je dan prije smrti darovao sliku sv. Uršule i ponudio mu svoja djela, uz izuzetak onih koja su pripadala kardinalu Alessandru Farneseu, Klovićevu zaštitniku. ... Peranda smatra vrijednim da patrijarha Caetani, komu šalje Klovićevu sliku sv. Uršule, i car Rudolf II., komu će slika biti darovana, saznaju o vrijednosti i povijesti slike. Ako se na carevu dvoru još nalazi Giovine (Mladić, mladić), učenik Julija Klovića, moći će prepoznati Klovićevo djelo, no svatko će prepoznati i cijeniti umjetničku vrijednost slike, koju su rimski slikari smatrali čudesnom.

Iz daljih Golubovih istraživanja u Rimu doznajemo da je pisac ovoga pisma Giovanni Francesco Peranda (1529.-1612.). Osim što je bio veoma obrazovan i služio kao tajnik obitelji Caetani, Peranda je bio i Klovićev prijatelj te ga je posjećivao u palači kardinala Farnesea u Rimu, gdje mu je Klović malo prije svoje smrti darovao spomenutu sliku, portret sv. Uršule. Dakle, Peranda je Klovićev prijatelj, osoba od povjerenja koja iz prve ruke priča o Klovićevu boravku u Francuskoj, samo što ne nalazi za potrebno reći nešto više o samom boravku, jer je pismo ipak komunikacijski alat, koji po svojoj prirodi ne zahtijeva epsku opširnost. Obitelji Farnese i Caetani bile su i rodbinski povezane, Majka pape Pavla III. bila je Giovannela Caetani, a kardinal Aleksandar Farnese cijeloga je života bio povezan sa svojim rođakom Nicolom Caetaniem.² Može se reći da je G. F. Peranda u palači Farnese bio kao kod kuće, pa nije ništa čudno da se sprijatelji s Klovićem koji mu je pred smrt poklonio sliku sv. Uršule.

Na temelju svjedočenja Klovićeva prijatelja Perande možemo zaključiti da je Klović doista bio u Francuskoj, a temeljem izvornika pisma koje se nalazi u Vatikanskoj apostolskoj biblioteci, u Odjelu za rukopise, fond Ottoboni Latino 2.199 i 2.200, u okviru: *Lettere non stampate del Peranda T. I.*³ Poznavanjem Vasarieva životopisa te ostalih dokumenata, pisama, povelja i literature možemo istražiti kada i kojim povodom je Juraj Julije Klović dospio u Francusku. Kako u dosad poznatim dokumentima nigdje ne piše kada je Klović bio u Francuskoj, to nam ostaje metoda negativne klasifikacije za utvrđivanje vjerovatnosti vremena boravka. Zanimljivo bi bilo proći kroz francuske po-

² Rosini, Patrizia, (2007), *Viaggio nel Rinascimento tra i Farnese ed i Caetani*, str. 60. www.nuovorinascimento.org

³ Golub, Ivan, (2007), *Pismo Gio Francesca Perande iz Rima 30. svibnja 1592. patrijarhu Kamilu Caetaniju, apostolskom nunciju u Pragu o Juliju Kloviću*, Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, str. 149.

vijesne arhive i dokumentaciju radi eventualnog otkrivanja Klovićeva traga u Francuskoj, ali za sada nam to nije dostupno.

Kao povijesni izvor niže vrijednosti, Benezitov Leksikon slikara, kipara i gravera u izdanju iz 1952. godine spominje kako je Klović boravio na dvoru francuskoga kralja Louisa XII. (1461. – 1515.) te ga je isti bogato nagradio. S ovime se ne slaže Ivana Pavičić Prijatelj jer smatra kako je malo vjerovatno da bi Klović s nepunih 18 godina, ili ranije, dospio u Francusku, pošto je Louis XII. umro 1915. godine⁴. U istom leksikonu, ali u izdanju iz 1966. više se u Klovićevu životopisu ne spominje boravak u Francuskoj.⁵ Ovome proturječi i Klovićev životopis⁶ kojega je Giorgio Vasari objavio u drugom izdanju svojih *Le Vite delle più eccellenti pittori, scultori, ed architettori* iz 1568. godine i gdje se kao jedna od brojnih Klovićevih destinacija nigdje ne spominje Francuska. Prema istraživanjima Ivana Goluba⁷ Klović i Vasari su bili poznanici te je sâm Klović Vasariu ispričao osnovne događaje iz svoga života u Rimu, negdje 50-ih godina, kada je Vasari radio za kardinala Farnesea freske u palači Cancelleria (sala Cento giorni).⁸ Prema Vasariu i nekim drugim izvorima postoje razdoblja kada Klović nije mogao boraviti u Francuskoj, odnosno razdoblja kada su dokumenti o Kloviću oskudni ili ih nema, pa za ta razdoblja postoji veća mogućnost da je Klović boravio u Francuskoj.

Od 1524. do 1526. Klović boravi na dvoru Ljudevita II. ugarsko-hrvatskog kralja, na poticaj Alberta Da Carpija. Nakon poraza ugarske vojske na Mohačkom polju vraća se u Rim te za kratko biva u službi kardinala Lorenza Campeggia i preživljava pljačku Rima 1527. godine. Godine 1528. već ga nalazimo u samostanu sv. Sebastiana u Mantovi, među regularnim kanonicima presvetog Spasitelja. U članku Don Giulio Clovio Canonico Regolare di San Salvatore⁹ opat Pietro Benozzi, prior samostava S. Salvatore u Bologni, prikazuje Klovićev rad i boravak u raznim samostanima te se zahvaljujući svom starom meceni i poznaniku, kardinalu Marinu Grimaniju (1488. – 1546.) i papinskoj dozvoli, seli iz samostana. To se dogodilo 1534. godine.

---

⁴ Pavičić Prijatelj, Ivana, (1999), Julije Klović – ikonografske studije, Matica Hrvatska, Zagreb, str. 14.

⁵ Benezit, Emmanuel, (1966), Dictionnaire critique et documentaire des peinters, sculpteurs, dessinateurs et graveurs (tome second), Librairie Gründ, Paris, str 551.

⁶ Vasari, Giorgio, (1991), Le vite dei piu eccellenti pittori, scultori e architetti, Orsa maggiore editrice, Roma, str. 1326.

⁷ Golub, Ivan, (1977), Juraj Julije Klović Hrvat (1498. – 1578.), Peristil br. 20, Zagreb

⁸ Zapperi, Roberto, (1995), Il cardinale Alessandro Farnese: riflessi della vita privata nelle committenze artistiche, I Farnese Arte e Collezionismo (zbornik), Electa, Milano

⁹ Benozzi, Pietro, (2001), Don Giulio Clovio Canonico Regolare di San Salvatore, Klovićev zbornik, HAZU – Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Razdoblje u službi kardinala Grimanija predstavlja za Klovićev rad jednim od plodnijih razdoblja. Vasari spominje u svom djelu o životima najboljih kipara, slikara i arhitekata kako je Klović za kardinala Grimanija izradio jedan časoslov naše Gospe, epistolarij s trima slikama sv. Pavla apostola te jednu pijetu i Kristovo raspeće¹⁰. Trebamo svakako uzeti u obzir da je po narudžbi kardinala Aleksandra Farnesea započeo s radom na Časoslovu Farnese, koji je dovršen 1546. godine. Prema Vasarijevom opisu Kloviću je trebalo devet godina za taj posao, a započeo ga je oslikavati najkasnije 1537. godine. Uz sav taj posao, vjerujem da je Kloviću ostalo malo vremena za putovanje u Francusku, a i kardinal Grimani je bio zaposlen oko pripreme koncila u Trentu i teoloških osporavanja Lutherovih spisa,¹¹ pa nije vjerojatno ni da je on inicirao putovanje u Francusku.

Vasariju se u opisu Klovićeva rada za kardinala Grimanija ipak potkrala griješka, jer je spomenuvši Klovićeve radove *prekrasnu pietu i jedno raspeće, koje su poslije smrti Grimanija došle u ruke Giovanni Gaddija klerika u Komori* previdio da je G. Gaddi, inače bankar iz poznate firentinske obitelji koji je upravljao rudnicima Svete Stolice, umro prije kardinala Marina Grimanija. Spomenute su slike morale doći u Gaddijev posjed prije njegove smrti, odnosno prije 1542. godine.

U ovom razdoblju u Francuskoj kraljuje Francois I. On je zaposlio niz posrednika koji su u Italiji kupovali slike poznatih umjetnika i donosili ih u Francusku. Sâm se bavio pjesništvom, a sakupljao je i vrijedne rukopise te je izgradio niz dvoraca i palača. Uspio je u Francusku dovesti i Leonarda Da Vincija koji je tamo proveo zadnje godine života. Može se reći da je s njim u Francusku stigla renesansa.

Iako je društveno okruženje u Francuskoj u razdoblju između 1515. i 1547. godine bilo povoljno za umjetnike, malo je vjerovatno da je Klović u tome razdobljuboravio u Francuskoj. Kao što je već navedeno, od 1524. do 1546. godine ili je boravio u Ugarskoj pa zatim u samostanima ili je imao dovoljno posla da bi poduzimao tako dugačka putovanja.

Premda za razdoblje do 1524. godine imamo malo podataka o Klovićevu životu, također možemo smatrati da postoji mala vjerovatnost njegova boravka u Francuskoj. Prvo, tu je Vasarijev tekst koji bi takvu činjenicu sigurno spomenuo. Drugo, tu je i podatak iz pisma G. F. Perande koji spominje sliku sv. Uršule i učenika koji bi tu sliku prepoznao u Pragu. Klović je sliku sv. Uršule naslikao neposredno nakon ozdravljenja, tj. boravka u Francuskoj i malo je vjerovatno da bi netko sliku prepoznao nakon 70-ak godina, pogotovo

---

¹⁰ Isto kao 104.

¹¹ Calvillo, Elena, (2000), Romanita and Grazia: Giulio Clovio's Pauline Frontispieces for Marino Grimani, Art Bulletin, The June, www.findarticles.com

što Klovićev prepoznatljivi stil nije bio do kraja formiran. Teško je vjerovati da bi Klović uspio sačuvati tu sliku u svome posjedu nakon svih nedaća koje je proživio u Ugarskoj i prilikom pljačke Rima. Dakle, Klovićev boravak u Francuskoj treba smjestiti u kasnije razdoblje njegova života.

Prema nekim izvorima¹² Klović je u službu obitelji Farnese stigao već 1543. godine i s manjim prekidima ostao sve do svoje smrti 1578. godine. Može se reći da se u tome razdoblju javlja razdoblje kada postoji najveća mogućnost Klovićeva boravka u Francuskoj. Nakon smrti pape Pavla III. (1549.), koji je obitelji Farnese priskrbio najveće časti i posjede, na papinski tron dolazi Julije III. koji u savezu s Karlom V. započinje rat za povrat teritorija Parme i Piacenze pod vlast pape. Farneseovi su sklopili savez s francuskim kraljem Henrikom II., a nakon kraćeg ratovanja sklopljeno je primirje u proljeće 1552. godine.

Da bi zahvalio kralju Francuske na pomoći, kardinal Alessandro Farnese s bratom Ottaviom odlazi u Francusku potkraj 1552. godine. Kako bi iskazali najveće počasti Henriku II., braća mu predaju zlatno odličje. Kardinalov tajnik, inače književnik Annibal Caro, piše pjesmu *Venite all'ombra de gran gigli d'oro*¹³ (Dođite u sjenku velikih zlatnih ljiljana) u kojoj zaziva muze da slave francuskoga kralja, pa je kardinal Farnese vjerojatno pozvao i već proslavljenoga Klovića da se i on uključi u taj slavljenički krug s kojom slikom ili možda portretom samoga Henrika II. Klović tada nije bio prestar za putovanje i na vrhuncu je svoje stvaralačke snage.

Vrijeme boravka Jurja Julija Klovića u Francuskoj može se odrediti na temelju pisama i dokumenata koji su poznati od prije. Prema pismu don Vincenza Borghinija, poslanom iz Firence u Arezzo Giorgiu Vasariju, Klović se u kolovozu 1552. godine nalazi u Firenci te za *Njegovu Visost izrađuje neke male slike, koje su božanstvene*.¹⁴ Klović je, dakle, stigao u Firencu prije početka rata jer se kao umjetnik odan kardinalu Farneseu nije osjećao sigurnim u Rimu. Kardinalova imovina je konfiscirana od strane papinske države, a pokretnine iz palače Farnese prodane su za 30.000 dukata.¹⁵

---

¹² Ronchini, Amadio, (1865), Giulio Clovio, Atti e memorie delle RR. Deputazioni di storia patria per le provincie Modenesi e Parmensi, Modena str. 260.

¹³ Caro, Annibal, (1982), Opere, Unione tipografico-editrice Torinese, Torino

¹⁴ Pelc, Milan, (1998), Fontes Clovianae – Julije Klović u dokumentima svoga doba, Matica hrvatska, Zagreb, str. 81.

¹⁵ Isto kao 101.

Annibal Caro u svome pismu¹⁶ od 24. 12. 1552. godine piše Vittoriji Farnese¹⁷ da ima posljednju vijest od Kardinala iz Amiensa od 26. studenog. Kardinal se nalazi kod Henrika II. i zadovoljan je počastima kojima ga ovaj obasiplje te se nada da će povoljno riješiti svoje i obiteljske stvari.

Ottavio Farnese vojvoda od Parme se već 06. 05. 1553. godine nalazi u Parmi, kako to saznajemo iz pisma A. Cara¹⁸, dakle on se vratio iz Francuske jer državnički poslovi u vojvodstvu Parme i Piacenze ne dozvoljavaju dulje izbivanje, pogotovo nakon skoro obranjene vladalačke pozicije.

Po nalogu Eleonore od Toleda, supruge Cosima de Medicija, a radi opremanja soba u palači Pitti, stavljeni su na raspolaganje don Juliju Kloviću predmeti kućanstva, od kreveta, strunjača, pokrivača, jastuka, stolica, pribora za jelo te ostalog. Iz ove bilješke¹⁹ koju je Silvia Meloni Trkulja pronašla u Firenci, u Archivio di Stato, Guardaroba 27, a koja je datirana s 22. lipnjem 1553. godine, dade se zaključiti da je Klović izbio iz Firence te se vratio 22. 06. 1553. i na ovaj način je ponovo uključen u kućanstvo vojvode Cosima.

Klović je najvjerojatnije na povratku iz Francuske putovao s vojvodom Ottaviom Farnese, dok je kardinal A. Farnese ostao u Francuskoj, kako to doznajemo iz pisma koje mu je uputio Anibal Caro 02. 08. 1553. iz Rima u Avignon.²⁰ Vjerujem da ovaj slijed događaja bitno ne remeti podatak o isplati 300 zlatnika Kloviću od strane Eleonore od Toleda, firentinske vojvotkinje, i to 22. travnja 1553.²¹ Taj podatak samo pomiče datum povratka Klovića iz Francuske. Kardinal Farnese se konačno vratio u Rim u ljeto 1554. godine.²²

Prethodno navedeno razdoblje Klovićeva boravka treba provjeriti na još jednom podatku poznatom iz pisma G. F. Perande. To je datum ozdravljenja, koji pada na predvečerje blagdana sv. Uršule, koji se slavi 21. listopada. Kardinal Farnese se vratio u Rim u lipnju 1552. godine i pomirio s Papom te je u

---

¹⁶ Caro, Annibal, (1959), *Lettere familiari – vol.secondo*, Edizione critica con introduzione e note di Aulo Greco, Felice le monnier, Firenze, str. 126.

¹⁷ Vittorija Farnese (1521.-1602.) kćerka Pierluigija Farnese i Gerolame Orsini, sestra kardinala Alessandra Farnese

¹⁸ Isto kao 117, str 137.

¹⁹ Isto kao 115, str. 65.

²⁰ Isto kao 117, str. 143.

²¹ Bauman, Jennifer Marie, (2001), *Giulio Clovio and Revitalization of Miniature Painting at the Medici Court in Florence*, Klovićev zbornik, HAZU – Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, str. 64.

²² Zapperi, Roberto, (1995), *Il cardinale Alessandro Farnese : riflessi della vita privata nelle committenze artistiche, I Farnese Arte e Collezionismo – Studi, Electa, Milano*, str. 55.

rujnu krenuo put Francuske.²³ Znači, podatci o putovanju kardinala Farnese odgovaraju Klovićevoj priči o bolesti i ozdravljenju.

Klović je vjerojatno sliku sv. Uršule naslikao za vrijeme svog boravka u Francuskoj te ju je kao relikviju donio sa sobom natrag u Italiju. Sv. Uršula je prema legendi živjela u IV. stoljeću i bila je kćerka bretonskog kralja. Trebala se udati za sina pogankog kralja na što je pristala uz uvjet da se on obrati na kršćanstvo i da zajedno hodočaste u Rim. Na povratku iz Rima u Kölnu ubili su ih Huni s Atilom na čelu. Kult svetice se raširio u srednjem vijeku, a od 1535. u Italiji postoji i red uršulinki koji se bavi odgojem i podukom djevojaka.²⁴

Važan je još jedan podatak o slici sv. Uršule. Autor pisma Peranda napominje kako je slučajni posjetilac, inače rodom iz venecijanske obitelji Verdezzotti, videći Klovićevu sv. Uršulu, rekao kako ista takva postoji u Veneciji. Budući da nam je poznat Klovićev boravak u Veneciji, možemo pretpostaviti da je on vidio sliku sv. Uršule te mu je ista bila predložak za viziju i sliku. Zanimljivo bi bilo potražiti sliku preko starijih inventara iz Praga i Beča, ali to je već specijalistički posao.

Kasniji Klovićev boravak u Francuskoj manje je vjerovatan. Klović stari i poboljeva, a nakon 1560. počinju u Francuskoj vjerski ratovi što ostavlja minimalne mogućnosti za putovanje.

Sljedeće pitanje koje proizlazi iz Golubova rada je tko je bio učenik Jurja Julija Klovića koji je u Pragu mogao prepoznati Klovićevu sliku sv. Uršule.

Rudolf II. Habsburški vladao je od 1575. do smrti 1617. godine. Zahvaljujući svojoj bolesti, nije se previše bavio politikom i vladanjem nego je, da bi umanjio svoje psihičke tegobe, sakupljao slike, kipove i umjetničke predmete, bavio se alkemijom, astrologijom i magijom. Okupio je na svom dvoru u Hradčanima respektabilnu grupu znanstvenika, umjetnika, astrologa iz cijele Europe. Većina umjetnika koji su radili na dvoru Rudolfa II. prošla je i obuku u talijanskim umjetničkim radionicama te je bila ili u neposrednom dodiru s Jurjem Julijem Klovićem ili ga je upoznala preko njegovih djela odnosno kopija i bakroreza koji su nastali na temelju njegovih djela.

Prva nejasnoća koja se javlja u vezi s Klovićevim učenikom naziv je koji koristi autor spomenutog pisma G. F. Peranda. Rečenica doslovno glasi: *Se nella Corte di sua Maesta Cesarea si troua; come si trouaua gia un Giovine, che fu allievo di Don Giulio, l'opera sara riconosciuta da lui; ... (Ako je na dvoru njegovog Carskog Veličanstva Mladić, koji je i prije bio tamo, bivši učenik Don Julija, on će moći prepoznati sliku; ...)* Golub dopušta mogućnost da se radi o

---

²³ Isto kao 101, str 43.

²⁴ Rosa Giorgi, Santi, Electa, 2003., Milano

prezimenu, ali i o općoj imenici *mladić*, *mladac*. Što se tiče upotrebe velikih početnih slova u riječi ni u samom vremenu kada je pismo pisano, a ni u samom pismu nema dosljednosti ni pravila, pa možemo pretpostaviti da veliko slovo u riječi *Giovine* ne znači i osobno ime ili prezime. U se samom pismu nalazi više imenica i pridjeva s početnim velikim slovom za obične predmete kao na primjer *Casa* – kuća, *Quadro* – slika, *Sogno* – san, *Sano* – zdrav. Osim toga, Peranda je rođen 1529. godine te bi učenik Julija Klovića trebao biti mlađi od njega, da bi Peranda istoga mogao nazvati mladićem.

Jedan od slikara koji su dugo boravili u Pragu je Hans von Aachen (1552. Köln – 1615. Prag). On je stigao u Italiju 1574. godine i boravio je u Rimu, Firenci i Veneciji. Proučavao je Tintoretta i sljedbenike Mikelandela. U literaturi se ne spominje veza s Klovićem, ali znamo da je Klović isto pripadao u krugu slikara na koje je utjecao Michelangelo. Von Aachen se 1588. vraća u Njemačku gdje radi portrete i postaje dvorski slikar bavarskog vojvode Wilhelma V. Godine 1592. godine imenovan je službenim slikarom Rudolfa II., ali je u Prag za stalno stigao nekoliko godina kasnije.²⁵

Poznati talijanski slikar Giuseppe Arcimboldo (1527. – 1593.), iako je boravio dugo vremena u Pragu te služio više careva, ne bi bio *mladić* iz Perandina pisma jer je rođen prije Perande, a 1592. godine, kada je pismo pisano, boravio je u Milanu.²⁶

Joris Hoefnagel (1542. Antwerpen - 1601. Beč) jedan je od posljednjih flamanskih minijaturista te jedan od prvih umjetnika u novom žanru mrtve prirode. Istinski čovjek renesanse, pisao je pjesme na latinskom, govorio više jezika, svirao na raznim instrumentima, bavio se minijaturom, crtao mape, slikao u ulju. Proputovao je cijelu Europu. Godine 1577. kada su Španjolci okupirali Antwerpen, otputovao je s kartografom Abrahamom Orteliusom. Jedno vrijeme zadržao se u Bavarskoj i Italiji. Godine 1591. imenovan je dvorskim slikarom Rudolfa II.²⁷ U svojoj knjizi *Notizie dei professori del Disegno da Cimabue in qua* (str 165.) Baldinucci spominje kako je kardinal Farnese želio Hoefnagela zadržati u svojoj službi i nudio mu godišnje tisuću fiorina, ali je ovaj to odbio. Farneseu je bilo stalo da zadrži svestranoga i sposobnog slikara u svojoj službi jer je u kontakt s Hoefnagelom došao nakon smrti Julija Klovića.²⁸ Iz navedenoga zaključujemo da ni ovaj slikar nije mladić kojeg u svom pismu spominje G. F. Peranda.

²⁵ En.wikipedia.org

²⁶ www.all-art.org

²⁷ www.getty.edu

²⁸ Navod prema Catherine Monbeig Goguel, Giulio Clovio- *nouveau petit Michel Ange*, str. 44., www.perse.fr

Joseph Heintz (1564. Basel – 1609. Prag), švicarski slikar i arhitekt, bio je učenik Hansa Bocka (1550. – 1623.). Između 1585. i 1587. godine živio je u Rimu i bio učenik Hansa von Aachena. Godine 1591. seli u Češku i postaje dvorski slikar Rudolfa II. Ostaje u Pragu samo dvije godine, a zatim se po naružbi Cara vraća u Rim da bi radio kopije antičkih predložaka.²⁹ Također ni za Heintza ne možemo tvrditi da je mladić iz pisma Perande jer je bio u Rimu nakon Klovićeve smrti te nije mogao biti njegov učenik.

Bartholomeus Spranger (1546. Antwerpen – 1611. Prag) nakon školovanja u domovini, 1565. godine putuje u Pariz i Milano gdje uči tehniku fresko slikanja. Godine 1566. dolazi u Parmu gdje pod nadzorom Bernardina Gattia slika u crkvi Santa Maria della Steccatta. Iste godine odlazi u Rim te na preporuku Jurja Julija Klovića dolazi u službu kardinala Alessandra Farnese.³⁰ Uz ostale radove, za Kardinala slika freske u njegovoj vili u Capraroli zajedno s Federicom Zuccariem. Godine 1570. seli u Vatikan i radi za Papu Pija V. Međutim i dalje radi za obitelj Farnese te surađuje s Klovićem, kao što je to navedeno u pismu Ludovica Todesca Ottaviju Farneseu od 15. travnja 1573³¹. Nakon smrti Pija V. odlazi u Beč te kasnije, 1580. u Prag gdje postaje najutjecajniји slikar iz kruga umjetnika okupljenih oko Rudolfa II. Umro je 1611. u Pragu kao bogat čovjek. Za zasluge podijeljena mu je titula barona.

Na dvoru Rudolfa II. u Pragu bilo je još slikara, ali se posebno ne navode jer se za iste ne može pretpostaviti da bi se na njih odnosili navodi iz pisma G. F. Perande. (Matthaeus Gundenlach (1566. – 1653.), Roeland Savery (1576. – 1639.), Egidius Sadeler (1570. – 1629.), Pieter Stevens (1567. – 1624.).

Za vrijeme svog boravka u Rimu (1567. – 1575.) Spranger je bio mlad i kao takav ostao je u sjećanju G. F. Perandi, koji je posjećivao palaču Farnese te kako je poznavao Klovića tako je morao poznavati i Sprangera. Spranger je sigurno kod Klovića vidio sliku sv. Uršule jer Peranda kaže da će Klovićev učenik prepoznati sliku odnosno znati posvjedočiti za njezinu vrijednost.

Za sada nam nije poznato je li Camilo Caetani primio pismo i sliku, odnosno je li razgovarao sa Sprangerom o slici sv. Uršule. Jedno pismo, a toliko nepoznanica. Vjerujemo da smo ovim radom, barem što se tiče Klovićeva boravka u Francuskoj, razriješili neke dvojbe, a ostala pitanja zahtijevaju dalje istraživanje.

---

²⁹ Isto kao 126

³⁰ Isto kao 126, str. 44.

³¹ Ivan Golub, Novi doprinosi za Klovića, (Klovićev zbornik) str. 43, HAZU – Institut za povijest umjetnosti, 2001., Zagreb

Literatura i izvori:

Grupa autora, (2001), Klovićev zbornik, HAZU-Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2007, Zagreb

Prijatelj Pavičić, Ivana, (1999), Julije Klović – Ikonografske studije, Matica Hrvatska, Zagreb

Benezit, E., (1966), Dictionnaire critique et documentaire des peinters, sculpteurs, dessinateurs et graveurs, tome second, Librairie Gründ

Vasari, Giorgio, (1991), Le vite dei piu eccellenti pittori, scultori e architetti, Orsa maggiore editrice, Roma

I Farnese Arte e Collezionismo (zbornik), Electa, 1995, Milano

Atti e memorie delle RR. Deputazioni di storia patria per le provincie Modenesi e Parmensi, 1865, Modena

Caro, Annibal, (1982), Opere, Unione tipografico-editrice Torinese, Torino

Pelc, Milan, (1998), Fontes Clovianae – Julije Klović u dokumentima svoga doba, Matica hrvatska, Zagreb

Caro, Annibal, (1959), Lettere familiari – vol.secondo, Edizione critica con introduzione e note di Aulo Greco, Felice le monnier, Firenze, str. 126

Giorgi, Rosa, (2003), Santi, Electa, Milano

Peristil 1977, Zagreb, br. 20

www.nuovorinascimento.org

www.findarticles.com

En.wikipedia.org

www.all-art.org

www.getty.edu

www.perse.fr

Summary **Slavko Matejčić** **J.J. KLOVIĆ IN FRANCE**

The author explores a recent datum according to which Juraj Julije Klović resided in France for a brief period of time. On the trail of this information, other documents and literature, the author attempts to estimate when did the great miniaturist depart for France and when he returned to Italy. Judging by all the indications that stem from the known facts, he estimated that the most probable time of Klović's residence in France was between the September 1552 and April 1553. Besides, the article mentions a painting of St Ursula by Klović and sent to Prague as a gift. The author also mentions Klović's student who was supposed to recognize the painting in Prague and testify of its value. According to the author, this student of Klović, who remained unidentified in the letter, should have been Bartholomeus Spranger. The letter contains other unknowns, demanding further research to shed more light on the residence of Juraj Julije Klović in France.